

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

Ιδρυτής : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Διευθυντής : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1953

Ε.Κ.Α.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΞΥΔΗ

Μετά την δοξολογίαν ἐξεφώνησε λόγον θαυμαστόν (ὁ Θεόφιλος, ὁ σχολαρχήσας ποτὲ εἰς τὰς Κυδωνίας). Ἐγκωμίασε τὸν Κυβερνήτην Καποδίστριαν, ὡς ἦτο δίκαιον· ἀλλὰ καὶ τὸν ἔδωκε νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἡ τόση χαρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τὴν παρουσίαν του ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ὅσων ἔμελλε κ' ἐχρεώσεται νὰ προξενήσῃ καλῶν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν... Τόσον μ' ἀρέσκει, ὅσον ἦτον ἀκουσμα νέον εἰς ἐμὲ τὸ τοιοῦτον. Καὶ ἀπορῶ, ὅτι, γνωρίζων πόσον ἐπιθυμῶ τὰ τοιαῦτα, δὲν ἤρχισες τὴν διήγησιν ἀπ' αὐτό, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴν... Μακάριος ἀκόμη καὶ ὁ φιλόπατρις συνήγορος τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας Θεόφιλος (Καίρης), ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν τοιούτων λογισμῶν εἰς τὸν Κυβερνήτην.

[«Ἄτακτα», τόμ Β', 1829. (Διάλογος)]

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

Μεταξὺ τῶν διακρινομένων κατὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν παιδείαν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξεν εἰς ἀναντιρρήτως ὁ Θεόφιλος Καίρης. Διδάσκαλος εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὰς Κυδωνίας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀγωνιστὴς ἐνθερμος καὶ πατριώτης ἀμεμπτός κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ ἀγῶνος μας, ὁδοιπόρος ἀκάματος καὶ γενναῖος πρὸς συλλογὴν βοηθημάτων ὑπὲρ συστάσεως Ὀρφανοτροφείου. Ὁ Θεόφιλος Καίρης προσέφευγεν εἰς τὸν χριστιανικὸν ὡς καὶ εἰς τὸν φιλόμουσον κόσμον τῆς Ἑλλάδος ἐκδουλεύσεις σημαντικὰς, διὰ τὰς ὁποίας δικαίως ἀπέκτησε τὴν κοινὴν ὑπόληψιν τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν ξένων... Τοιοῦτος ἦν ἐξ ἀρχῆς ὁ διδάσκαλος Καίρης, ζηλωτὸς καὶ ἐπαινετὸς παρὰ πάντων...

[«Τὰ Σωζόμενα Ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα», τόμ Β', σελ. 404-405]

Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ Ο ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

Ἐγενόμην οὖν πόρρω ποῦ ποτε τῆς πατρίδος, ξένος ἐν ξένοις πλανώμενος· ἀλλ' ἡ φήμη κάκει μὲν πάλαι διαπτάσα, ἐνεχάραξέ μοι ἀμυδρῶς Θεοφίλον τινα διδάσκοντα ἐν Κυδωνίαις, λόγῳ καὶ ἔργῳ πολλῶ πολλῶν διαφέροντα...

Ἐντεῦθεν τοίνυν ἐγὼ κατόχιμος τῇ σῇ γεγονῶς ἀρετῇ, ἐφίλησά σε τιμῶν, καὶ τιμῶ φίλῶν τὰ εἰκότα...

[«Ἐπιστολαί», τόμ. Α'— Θεοφίλῳ Καίρη, σελ. 248]

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ

Ἐγνώρισα πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν τὸν Θεόφιλον Καίρη, καὶ ἐγνώρισα αὐτὸν Ἕλληνα τὸ γένος, Ἄνδριον τὴν πατρίδα, χριστιανὸν ὀρθόδοξον τὴν θρησκείαν, καὶ ἄνθρωπον φρόνιμον, ἀληθῶς πεπαιδευμένον, ἀληθῶς ἐνάρετον, καὶ εἰλικρινῆ τῶν συμφερόντων τῆς κοινῆς πατρίδος ζηλωτὴν. Ἀλλ' ὅποιον ἐγνώρισα ἐγὼ αὐτόν, τοιοῦτον ἐγνώρισαν αὐτὸν καὶ μύριοι ἄλλοι Ἕλληνες...

[«Ἀπολογία», σελ. 183]

ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

Εἰς τὰ 1839 μάθαμεν κ' ὁ περίφημος δάσκαλος Καίρης δὲν πιστεύει τὴν Ἁγίαν Τριάδα κ' ἄλλα τέτοια. Ἔστειλε ἡ Σύνοδος καὶ τοῦ μίλησε. Αὐτὸς δὲν τραβάγει χερὶ ἀπὸ τὴν δοξασίαν του...

[«Ἀπομνημονεύματα», τόμ. Β', σελ. 102]

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Ἀκολούθως ἦλθεν καὶ ὁ ἐνάρετος φιλόσοφος Θεόφιλος Καίρης, κατὰ τὴν εἰς Ντῆνον ὁμιλίαν μας — τὸν μόνον ὁποῦ ἐχάρην (σελ. 195)... Ὁ Θεόφιλος Καίρης ἔκλαυσεν ἀπὸ τὴν χαρὰν του καθὼς ἀνταμώθημεν· ἐσυμπαρηγορήθημεν· μὲ διηγῆθησαν τὰ ὅσα τράβηξαν μετὰ τὴν ἐξοδὸν τους ἀπὸ τὸν πύργον Μηλιάς (σελ. 219)... Τὴν αὐγὴν διαβάντες εἰς τὰ βουνὰ τῶν Ἀγραφῶν μὲ ἀπαράλλακτον εὐθὺν κατήφορον, μετέβημεν εἰς Μπουκουβίτζαν. Ὁ ἀγαθὸς ἄνδρας Θεόφιλος Καίρης δὲν ἐδύνατο νὰ χορταίνη τὰ σκληρὰ καὶ ἀπότομα ὄρη, στολισμένα μὲ ἔλατα καὶ ἄλλα διάφορα δένδρα, καὶ τὰ χωριά εὐρισκόμενα περιτριγυρισμένα ἀπὸ τόσας ὀχυρὰς θέσεις τῶν ὀρέων (σελ. 220).

[«Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων 1821-1833»]

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ

Βεβαίως ἡ κοινωνία τοιοῦτον ἄνδρα, ἐπαγγελλόμενον νὰ διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντέχοντα μὲ ἀκλόνητον καρτερίαν εἰς ὅλας τὰς κατακραυγὰς καὶ τὰς καταδιώξεις, δὲν δύναται νὰ δικάσῃ. πρὶν τὸν ἀκούσῃ.

[Βιβλιοκρισία εἰς «Γνωστικὴν» καὶ «Στοιχεῖα Φιλοσοφίας» Θεοφίλου Καίρη, ἐφημ. «Αἰών», 25 Ἀπριλίου 1851]

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΛΛΙΓΑΣ

Συντόμως ἡ Εἰσαγωγή τοῦ Θεοφίλου Καίρη, καθ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ κρίνω, ἔχει μὲν καὶ φράσιν καλὴν καὶ φιλοσοφικὰς παρατηρήσεις καλὰς, ὅμως περιέχει καὶ πολλὰ περιττά, καὶ λείπεται πολλῶν ἄλλων ἀναγκαιῶν. Ἐὰν ἀπατώμαι, ἄλλος τις ἂς κρίνῃ. Πᾶσα ἐπιστήμη, εἰ μάλιστα ἔχη σχέσιν πρὸς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν, κρίνεται καὶ ἐπικρίνεται δικαίως καὶ κατὰ χρέος, πρὸς τε τελειοποίησιν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸς ὠφέλειαν τῆς κοινωνίας.

[«Παρατηρήσεις εἰς τὸ ψυχολογικὸν μέρος τῆς Εἰσαγωγῆς τῶν Στοιχείων τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Θεοφίλου Καίρη», ἐφημ. «Αἰών», 30 Μαΐου 1851]

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΒΑΜΒΑΣ

Ἄπαντες γινώσκουν ὅτι ἀπὸ οὐδεμιᾶς τῶν ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Ἐθνοσυνελεύσεων ἔλειπεν ὁ Καίρης. Οἱ δὲ ἐπιζῶντες μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ Θεόφιλος κύριον ἐπ' αὐτῶν μέλημα εἶχε νὰ συνάπτῃ τὰ διεστῶτα, νὰ καταπραύνη τὰς διενέξεις καὶ νὰ ἐμπνέῃ διὰ τοῦ μελιχίου ὕφους του τὸν ἅγιον καὶ ἀναγκαιότατον κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκεῖνας ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ πατρίδος. Οὐδέποτε δὲ ἀπέβλεπεν οὔτε εἰς δόξας, οὔτε εἰς ἐπιδείξεις, οὔτε εἰς ἄλλο τι τῶν ἐπὶ τοιοῦτων περιστάσεων ἐνθέρμως ἐπιδιωκομένων τὸν ἀντίον μάλιστα πολλάκις ὁ Θεόφιλος ἐθεάθη διανέμων μεταξὺ τῶν πενήτων καὶ τὸν ξηρὸν ἐκεῖνον ἄρτον, ὃν ἀείποτε ἐξ ἰδίων ἐπρομηθεύετο.

[«Βίοι Παράλληλοι» — Θεόφιλος Καίρης, τόμ. Β', σελ. 173]

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΟΥΔΑΣ

Ὁ μὲν Καίρης ἐδικαιώθη κληθεὶς ἐνώπιον ἄλλου βήματος, φοβερωτάτου μὲν ἀλλὰ ἀπροσώποληπτοτάτου, ὃ δ' ἐνάρετος αὐτοῦ βίος θέλει κοσμεῖ τὰς σελίδας τῆς πλουσίας εἰς μεγάλους ἄνδρας καὶ μεγάλα ἔργα ἱστορίας τῆς εὐκλεοῦς πατρίδος ἡμῶν.

[«Τὰ μετὰ θάνατον» — Δίκη Θεοφίλου Καίρου, σελ. 368]

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ

Τὸ μοναδικὸν δὲ καὶ οὕτως εἰπεῖν τεράστιον εἶναι ὅτι κυρίως διδάσκαλος, καθηγητὴς καὶ συγγραφεὺς τῶν βιβλίων τῶν ἀναγκαιούτων πρὸς διδασκαλίαν, ἀπὸ τῆς γραμματικῆς μέχρι τῶν φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων, ἦτο αὐτὸς ὁ Θεόφιλος Καίρης. Ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωίας μέχρι μεσημβρίας, ἐπὶ 4 ὥρας συνεχῶς, καὶ ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρι τῆς ἐβδόμης μ. μ., ἑτέρας 5 ὥρας... Προσθέτω ὅτι καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ δεσποτικὴν ἑορτὴν αὐτὸς ἐδίδασκε

τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς συνώδευε τοὺς μαθητὰς του κατὰ τὰς ἑορτὰς εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τοῖς ἔδιδε μαθήματα διαφόρων γυμναστικῶν παιγνίων. Ὅχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Ἀπόκρεω ἐγύμναζε τοὺς μαθητὰς εἰς παράστασιν δραμάτων, ὧν πολλὰ νομίζω καὶ συνέγραφεν, ἐκτελουμένων, ἐκ τῶν ἐνόνητων ἐννοεῖται, ἐντὸς τῆς σχολῆς. Αὐτὸς ἐσχεδίαζε, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν του κατεσκευάζοντο αἱ προσήκουσαι θεατρικαὶ ἐνδυμασίαι, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς παραστάσεις ἐχρησίμευεν ὡς ὑποβολεὺς.

[«Ἀπομνημονεύματα», τόμ. Α', σελ. 30-31]

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ

Ὡς γνωστὸν, ὁ Θεόφιλος Καίρης ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς μᾶλλον γραμματισμένους καὶ μᾶλλον ἐναρέτους διδασκάλους καὶ κληρικούς τῆς γενεᾶς τοῦ ἀγῶνος. Ἄλλ' εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἐνθουσιασθῇ ἀπὸ τὴν λεγομένην θεϊστικὴν φιλοσοφίαν, σύστημα ἀπὸ τὰ μᾶλλον ὀρθόδοξα καὶ τὰ μᾶλλον συντηρητικὰ καὶ τὰ μᾶλλον εὐσεβῆ, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις, τῆς νεωτέρας Γνώσεως. Τοῦτο ἤρκεσε διὰ νὰ καταδιωχθῇ, νὰ ἐξορισθῇ, νὰ καθαιρεθῇ, νὰ ἀφορισθῇ, νὰ φυλακισθῇ, καὶ νὰ ἀποθάνῃ..., ὡς νὰ ἦτο συμμορίτης κανενὸς Τσουλιῆ.

Ἐν τούτοις, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἔβλεπε κατὰ βάθος ὅτι ὁ Καίρης ἦτο ὅπωςδῆποτε ὑπέροχος ἀνὴρ, ὅστις ἀπέθανε μάρτυς τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας. Ἐπτὰ ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ Ἄρειος Πάγος ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεκήρυττεν ὡς κακῶς ἐφαρμοσθὲν ὑπὸ τοῦ Πλημμελειοδικείου τὸ ἄρθρον τοῦ νόμου δυνάμει τοῦ ὁποίου εἶχε καταδικασθῇ εἰς διετὴ φυλάκισιν ὁ Καίρης.

[«Μεσσίαὶ καὶ Φαρισαῖοι», ἐφημ. «Ἀκρόπολις», 10 Ἰανουαρίου 1897]

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Θαυμαζόμενος ὡς μέγας τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτης..., ἀξιούμενος τῆς ἐμπιστοσύνης πάντων τῶν ὁμογενῶν, ἐπαινούμενος ὡς φιλόσοφος καὶ φιλελεύθερος παρὰ τῶν ξένων, σωκρατικὴν ἀληθῶς ἔχων τὴν διαγωγήν, μέγα τι περὶ ἑαυτοῦ ὁ Καίρης ἐφρόνησε.

Πάντως διετέλεσεν ὑπὸ τὰς ἐπιδράσεις τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ τινων φιλοσοφικῶν συστημάτων τῆς Εὐρώπης καὶ δὴ τῶν θεϊστικῶν. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσόφων ἰδιαζόντως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ἄγγλος Berkeley, ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων αὐτῷ ὁ Γάλλος Comte, ὃν πιθανῶς καὶ προσωπικῶς ἐν Παρισίοις ἐγνώρισεν ὁ Καίρης.

[«Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» — Θεόφιλος Καίρης, σελ. 245]

Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ μεγαλύτερον καλὸν εἰς ἓνα τόπον, μόλις ἀπαλαχθέντα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἦτο νὰ διδάξῃς γράμματα καὶ ὄχι τὴν χρηστομάθειαν μόνον, ἀλλὰ τὴν φυσικὴν, τὴν ἀλγεβρᾶν, τὴν ψυχολογίαν, τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνωτέρας μαθήσεως

πού ἐδίδαξεν ὁ Καίρης... Μία ἐπιστολή τοῦ ζωγράφου Κουμέλη με πληροφορεῖ ὅτι ὁ Καίρης μαχητὴς εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Ὑψηλάντου ἔσωσεν αὐτὸς ὀδηγήσας τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ ἐκείνου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δὲν ἤξεύρω πόσοι ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους τοὺς ἐκστρατεύσαντας κατὰ τῆς προτομῆς τοῦ Καίρη ἠμποροῦν νὰ κανηθοῦν διὰ παρομοίας ὑπηρεσίας πρὸς τὴν πίστιν καὶ πρὸς τὸ Ἔθνος.

[«Σκιαμαχία», ἔφημ. «Ἐμπρός», 14 Μαΐου 1912]

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ἄμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Καίρης ἔσπευσεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἀγωνιζομένης Πατριδος καὶ πλήρης ἐνθέου ἐνθουσιασμοῦ μετέσχε τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, πολεμῶν, διδάσκων, ἐμψυχῶν καὶ εὐεργετῶν... Ἡ φήμη τῆς σοφίας τοῦ Καίρη, διαδοθεῖσα μέχρι περάτων τοῦ Ἔθνους, ταχέως συνεκέντρωσεν εἰς τὴν Ἄνδρον πανταχόθεν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐλευθέρου καὶ δούλου, πλήθος νέων ἐπιθυμούντων νὰ διδαχθῶσι παρ' αὐτοῦ.

[Τὸ ἐν Ἄνδρῳ Ὀρφανοτροφεῖον τοῦ Θεοφίλου Καίρη, περιόδ. «Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ», 7 Ἰουνίου 1919, σελ. 457 - 458]

ΔΗΜ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Ἡ φυσικὴ εὐγλωττία τοῦ Καίρη, ὁ ἀφελὴς καὶ πειστικὸς τρόπος, καθ' ὃν ἐδίδασκεν, ἡ πληθὺς τῶν ἐκ τῆς καθημερινῆς πείρας παραδειγμάτων, ἀτινα παρενέβαλλεν εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ὁ αὐστηρὸς, ἀνυπόκριτος καὶ ἀνεπίδεικτος βίος του, ὁ ἐνθερμος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ζήλος του προσέδωκαν ἀμέσως εἰς τὴν σχολὴν τῶν Κυδωνιῶν νέαν αἴγλην καὶ κατέστησαν αὐτὴν τῶν φώτων ἐστίαν.

[Μεγ. Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. ΙΓ', σελ. 481]

Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἑλλάδα, μετὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὀδήγησαν τὸν Καίρη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς θεοσεβείας. Ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ σκέψις, ἀκόμη καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, θὰ εἶχαν κί' αὐτὲς νὰ τὸν βοηθήσουν σ' αὐτό... Ἡ ψυχὴ του πλούσια θρεμμένη ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν θεολογικὴν κληρονομίαν ξεχύθηκεν ἀνετα καὶ ἐστόλισε μετὰ τὰ ἄνθη τῆς τῆ θεοσεβείας. Ἐτσι εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς θεοσεβείας ἡ ἐλάχιστη ἢ καθόλου δὲν βρισκομε ἀπηχῆσεις ἀπὸ ἀνάλογες ἀπόπειρες πού γινόνταν τότε εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Καίρης ἐδῶ εἶναι περισσότερο Βυζαντινός. Ἀλλὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁ Καίρης δηλαδὴ καὶ ἡ Βυζαντινὴ σκέψις καὶ παράδοσις, ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον θέμα. Ἀπὸ τῆς φυσικῆς θρησκείας πάντως εἶναι μακριὰ ὁ Καίρης, ὅπως καὶ ὁ Rousseau. Τὸ ἐγὼ δὲν κοινοποιεῖται, σώζεται τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐνόρασις τοῦ Rousseau εἶναι συναισθηματικὴ τὸ αἰσθημα ὀδηγεῖ τὸ λόγο. Τοῦ Καίρη ἡ ἐνόρασις εἶναι λογικὴ ἐδῶ τὸ

αἰσθημα ὑπηρετεῖ τὸν λόγο, πηγάζει ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ ὁ λόγος προχωρεῖ ὡς ἓνα σημεῖον.

[«Ὁ Θεόφιλος Καίρης καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ σκέψις», περ. «Παιδεία», 1946, σελ. 88]

Β. ΤΑΤΑΚΗΣ

Τὸ πρωτότυπον μέρος τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καίρη ἀποτελεῖ ἡ «θεοσεβεία». Ἐδέχεται ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἰδιοφυῆς τις ἰδιότης, κατάστασις καὶ δύναμις, ἣτις λέγεται «θεοσεβικόν». Τοῦτο ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ὄντα, ἀλλὰ κυρίως ἀναπτύσσεται καὶ μορφοῦται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ἐνέργεια τοῦ θεοσεβικοῦ εἶναι ἡ θεοσεβεία, ἣτις εἶναι τάσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν. Αἱ δύο ἄρα κυριώτεραι τῆς ψυχῆς δυνάμεις εἶναι τὸ ἀπειροπατικόν καὶ τὸ θεοσεβικόν, ἐκτὸς δὲ τούτων ἔχει ἐμφύτους ὁ ἄνθρωπος καὶ ἄλλας δυνάμεις, ὡς τὴν γνωστικὴν, συναισθητικὴν, βουλευτικὴν, λογικὴν κτλ. Τὸ σύστημα ἄρα τοῦ Καίρη εἶναι σαφῶς δυναμικόν μετὰ συνδυασμὸν πρὸς τὴν λογικοκρατίαν. Δέχεται δὲ δυνατότητα σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ σχέση αὕτη εἶναι ὅπως προσωπικὴ καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην οὐδεμιᾶς παρεμβάσεως.

[«Ἐκτὴ περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας», Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλῖος», τόμ. 7ος, σελ. 724]

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

Εἶναι ὡραῖο θέμα ἡ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπορεῖ κανεὶς βέβαια πῶς δὲν ἐβρέθηκε ἓνας λογοτέχνης μας νὰ καταπιασθῆ μετὰ τοῦτο καὶ νὰ μᾶς δώσει ἓναν Καίρη ζωντανέον, ὡς εἶναι καὶ μέσα στὸν μῦθον. Αὕτη ἡ ζωὴ προσφέρεται στὸν βιογράφο: πρὶν ἀπὸ τὸν Ἄγωνα, ὁ νέος πού σπουδάζει εἰς τὴν Δύση, ὀρμητικὸς, ἐνεργητικὸς συμμετοχὸς εἰς τὸ μεγάλο πνευματικὸ ἀντίστοιχον τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ γύρω εἰς τὴν κεντρικὴν μορφήν τοῦ Κοραΐ. Καὶ μετὰ τὴν Σχολὴν τῶν Κυδωνιῶν, καὶ ὁ ζήλος γιὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ γένους. Κατόπιν ἔχουμε τὸν Ἄγωνα, τὸν καλαμαράν πού μεταβάλλεται ξαφνικὰ εἰς πολεμιστὴ, μετὰ τὸ ὄπλον εἰς τὸ χεῖρον, εἰς πολιτικόν. Κι' ἀκόμη ἀργότερα εἶναι ἡ φιλάλληλη δράσις του εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ὀρφανοτροφείου του, τὰ ταξίδια του εἰς τὰ καινούρια εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἡ διαμόρφωσις τῶν νέων τοῦ θεωριῶν καὶ οἱ ἀδιάκοποι κατατρεγμοὶ του γιὰ ἐκείνους ὡς τὸν θάνατόν του. Ἐτοιμὴ μιά ζωὴ ὀλόκληρη συνταιριασμένη μετὰ μεγάλα ἱστορικὰ περιστατικὰ, γεμάτη ποικίλην δράσιν, μετὰ ἀπότομες μεταπτώσεις τῆς τύχης, μιά ζωὴ ἀπὸ ἐκείνους πού ἂν δὲν τὴν εἶχε δημιουργήσει ἡ ἱστορία, θὰ τὴν ἐπλαθεῖ ἡ φαντασία τοῦ μυθιστοριογράφου.

[«Θεόφιλος Καίρης», ἔφημ. «Τὸ Βῆμα», 16 Ἰανουαρίου 1953]

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Ὁ Θεόφιλος Καίρης εἶναι ἡ σημαντικότερη μορφή τῆς τετραδίας [οἱ ἄλλοι τρεῖς: Κ. Κούμας, Ν. Βάμβας, Ν. Δούκας]... Ὁ κατατρεγμὸς καὶ ὁ θάνατος πού τὸν βρήκε εἰς τὴν εἰρκτὴν φυλακισμένον γιὰ τὴν ἰδέαν του, ἔ-

χουν κάνει συμπαθῆ και ἀξιοσέβαστο τὸ μάρτυρα τῆς 'Ανδρου. Ποιές ὁμως εἶναι οἱ πραγματικὲς διαστάσεις και ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία τοῦ ἔργου του; [Ἀπὸ τίς δύο φάσεις πὸν ξεχωρίζομε στὴ δράση του ἡ πρώτη εἶναι ἡ σημαντικὴ]. Περιλαμβάνει τίς σπουδές του στὸ Παρίσι, τὴ φιλία του μὲ τὸν Κοραῆ, τὴ γόνιμη διδακτικὴ του ἐργασία στὴ Σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν, τὴ συμμετοχὴ του στὸν Ἀγῶνα, τὴ φιλελεύθερη στάση του ἀπέναντι στὸν Καποδίστρια (τὸν προσφωνεῖ ἀποβιβαζόμενο στὴν Αἴγινο), ὅπως και ἀργότερα ἀπέναντι στὸν Ὀθωνα (ἀποκρούει τὰ παράσημα και τὴν προσφορά ἔδρας στὸ Πανεπιστήμιο), τὴν ἰδρυση τοῦ Ὀρφανοτροφείου στὴν

'Ανδρο και τὴ συγκινητικὴ ἀφοσίωσή του ἐκεῖ στα ὄρφανά πὸν ἔχει μαζέψει... [Δυστυχῶς] ἡ ἔντονη προσήλωση τοῦ Ἀνδριώτη σοφοῦ στὸ θρησκευτικὸ θέμα, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἔγινε αἰτία ὄχι μόνο νὰ δεινοπαθήσει αὐτὸς ὁ ἐκλεκτὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ και νὰ ἐκτραπεῖ σὲ ἀπασχολήσεις πὸν δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀφήσει πίσω του συγγραφικὸ ἔργο ἀνάλογο πρὸς τίς μεγάλες του ἰκανότητες και πρὸς τὴ φήμη του.

[«Νεοελληνικὴ Φιλοσοφία Α'» (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθήνα 1953), σελ. 45-47]

Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Τὸ κελλὶ ὅπου φυλακίστηκε ὁ Καίρης.